

Sanda GOLOPENȚIA, **Acțiune, interacțiune, identitate. Studii de pragmatică lingvistică**, București, Editura Academiei, 2017, 758 p.

Antologia „Acțiune, Interacțiune, Identitate. Studii de pragmatică lingvistică” a Sandei Golopenția, apărută în 2017, la Editura Academiei Române, „un volum al continuității” (p. 7), impresionează nu numai prin numărul de pagini (758), cât mai ales prin varietatea și bogăția informației. Triada din titlul volumului are corespondent, la nivel formal, în cele trei limbi în care sunt scrise studiile: română, franceză, engleză (22 în limba română, 21 în limba franceză și 7 în limba engleză) și ilustrează cele trei domenii care definesc profilul științific al autoarei: lingvist, profesor, editor. Pragmatica lingvistică, o constantă a cercetărilor pe care autoarea le-a început încă din 1971, este numitorul comun al celor 50 de studii dintre care 14 au fost scrise înainte de 1980, an care marchează un moment crucial atât pentru cercetătorul cât și pentru omul Sanda Golopenția, întrucât este anul emigrării din România. Numele publicațiilor de pe întreg mapamondul în care au văzut lumina tiparului materialele din acest volum: „Studii și cercetări lingvistice”, „Revue roumaine de linguistique”, „Revista de etnografie și folclor”, „Secolul 21”, „Dilema”, „Lupta”, „Langage et Société”, „Revue belge de Philologie et d’Histoire”, „Romance Philology”, „Semiotica” fac vorbire despre valoarea lor științifică. Corpusul explorat și discuțiile metodologice sunt supuse, minuțios, unei abordări pragmatico-lingvistice.

Structurat în cinci secțiuni, inegale ca pondere, omogene însă sub aspectul informației științifice, rod fie al unor studii de caz, fie al unor reflecții, volumul supune atenției cititorului lucrări științifice atât din spațiul românesc, cât mai ales universal, ordonate conform criteriului cronologic, ceea ce nu constituie un avantaj pentru un cititor nefamiliarizat cu opera Sandei Golopenția (secțiunea *Conversația și multiplii ei*, studiile „L’histoire conversationnelle I, II”, din final): „Pragmatică, analiză contrastivă, etnolingvistică, geolingvistică”, „Acte de vorbire”, „Conversația și multiplii ei”, „Ipostaze pragmatice ale limbii române”, „Limbă și identitate. Limbi invizibile”, urmate de „Cronici și sinteze”. Chiar dacă unele dintre acestea prezintă teorii care nu mai sunt de actualitate, au meritul de a readuce în atenția lectorului studii care au constituit fundamentul unor dezvoltări ulterioare (*Are sublanguages language games?* – teoriile despre *sublimbaje* apărute în anii ‘67, ‘68, în URSS – N. D. Andreev, respectiv SUA – Zellig Harris).

Cele peste o sută de pagini ale primului capitol/ secțiune relevă, prin abordări strict teoretice ori aplicații punctuale, relația dintre pragmatica lingvistică, analiza contrastivă, geolingvistică și etnolingvistică. Orice proces de învățare presupune, întâi de toate, familiarizarea cu noi sisteme semiotice și fiecare demers semiotic este, în fapt, o punere în practică a unei teorii (p. 19, trad. a.), aplicație pentru care autoarea identifică o dublă tipologie: aplicația de tip *cognitiv* și aplicația *practică*. Analiza contrastivă, explicitată prin formule desprinse din domeniul matematicii ($K(I_i, G_i) \& \sim K(I_i, i G)$ $T K(I_i, G_i) \& K(I_i, G'_i)$) (p. 33) nu reprezintă altceva decât suma strategiilor prin care sunt ameliorate relațiile dintre un individ și o limbă naturală, alta decât limba maternă.

Un caz aparte despre ceea ce poate să însemne coroborarea datelor între diverse discipline este reprezentat de amplel studiu *De l’ethnobotanique à la pragmatique. A propos des noms de plantes dans l’ALIFO (Atlas linguistique et ethnographique de l’Ile-de-France*

et de l'Orléanais (Ile-de-France, Orléanais, Perche, Touraine) în care se aduce în atenție, prin prezentarea cercetărilor lui Pierre Lieutaghi¹ și R. Portères², relevanța investigației de către dialectologi a numelor plantelor, un domeniu semnalat încă din secolul al XVIII-lea. Unul dintre conceptele cu care se operează aici este cel de *etnobotanicitate* (Lieutaghi), adică *opoziția între folosirea unei plante fără a o numi, numirea acesteia fără a o utiliza și contopirea celor două: a o numi și a o folosi*. Plecând de la ceea ce Lieutaghi consideră important, *memoria populară*, Sanda Golopenția dezvoltă un nou concept – *nume-memorie* – care înglobează atât amintirea întâlnirii inițiale cu respectiva plantă, cât și cu sugestiile de utilizare care însoțesc percepția informatorilor în cadrul anchetelor dialectale în momentul în care dau detalii despre aceasta.

În aceeași linie, studiul *Les noms des plantes en roumain.-vers une typologie pragmatique. Le dialogue homme-plant (Numele de plante în română-pentru o tipologie pragmatică. Dialogul om-plantă, trad. a.)* este o punere „în scenă” a teoriilor lui R. Portères și Lieutaghi, cu aplicație pe limba maternă, limba română, pornindu-se de la constatarea că în „dialogul om-plantă”, numele plantelor „vorbesc”, oferindu-i lingvistului informații prețioase. Analiza pragmatică efectuată pe un corpus de texte dintr-un dicționar românesc apărut în 1968³ care inventariază nume de plante, conduce către concluzia conform căreia, în matricile lexicologice din română se regăsesc trimiteri la o serie de percepții ca de exemplu: percepția vizuală, olfactivă, tactilă sau chiar gustativă. În schimb, limba română nu înregistrează nume de plante care să includă o percepție auditivă. Clasele de nume „vizuale” (*gălbănușe, gălbănuș, gălbășoară, gălbeioare, gălbejoară, gălbenea, gălbenele, g. de munte, g. de pădure, gălbenică, gălbenioare, gălbenișă, gălbenoasă, gălbenuș, p. 64*), „olfactive” (*pucioasă, pucioagnă, putoacă, puturoasă, arbore puturos, burete pucios, b. puturos, buruiiană pucioasă, b. puturoasă, iarbă puturoasă, tăciune puturos, p. 66*), „gustative” (*amărăciune, amărățaciune, amărea, amăreală, amărăță, amăruță, iarbă amară, p. 66*) sau „tactile” (*asprușoară, iarbă aspră, p. 66*) sunt clar diferențiate din punct de vedere lingvistic și nu corespund clasificărilor botanice. O altă categorie diversă de nume au în componență părți ale corpului: *ochi de șarpe, ochii bouului, ochiul bouului [...].gurița cucului, buza vacii, ciocul berzei, p. 69*). O observație interesantă, pornindu-se de la comparația cu sistemul denominativ al altor limbi demonstrează, de exemplu, că lexemul *planta* nu intră în structurile populare românești care denumesc nume de plante, fiind specific numai limbajului științific.

Dialectologia și pragmatica, două discipline lingvistice care au jalonat activitatea de cercetător a Sandei Golopenția se reunesc într-un număr considerabil de pagini în care, două atlase lingvistice românești: *Atlasul lingvistic român*, publicat sub înaltul Patronaj al M. S. Regelui Carol II, de Muzeul Limbii Române din Cluj, sub conducerea lui S. Pușcariu, Partea II (ALR II), vol. 1, *Supliment*, de Emil Petrovici (Sibiu – Leipzig: 1940 et 1942) și *Atlasul lingvistic român. Serie nouă* (ALR II, s.n.), vol. 1–7 (București, Editura Academiei, 1956–1972) creează contextul potrivit pentru exprimarea unor considerații menite să demonstreze importanța dialectologiei, văzută de către autoare ca fiind, încă de la începuturile sale „cea mai pragmatică dintre disciplinele lingvistice” (trad. a., p. 74) întrucât în cadrul ei limbajul este abordat ca „o formă de viață”. În pofida faptului că în momentul elaborării acestor lucrări monumentale, analiza pragmatică a textelor nu era încă o opțiune pentru cercetători, materialul adunat, grație inițiativelor geniale ale lui Sever Pop și Sextil Pușcariu, conține informații de natură să permită observarea diferențelor de limbaj nu numai între generații,

¹ Pierre Lieutaghi, *L'herbe qui renouvelle. Un aspect de la médecine traditionnelle en Haute-Provence*, Paris, Éditions de la Maison des Sciences de l'Homme, 1986.

² Roland Portères, *Ethnobotanique générale. Cours du Laboratoire d'ethnobotanique du Muséum national d'histoire naturelle*, Paris, 1969, multigraphié.

³ Al. Borza, *Dicționar etnobotanic cuprinzând denumirile populare românești și în alte limbi ale plantelor din România*, București, Editura Academiei R.S.R., 1968.

dar și între sexe, informații capabile să îmbogățească natura discursivă a limbajului. Sunt investigate din perspectiva pragmaticii lingvistice deicticele, numele actelor de vorbire, reflecții asupra acțiunii în atlasele lingvistice, nu numai cele românești amintite, ci și străine (*Atlas linguistique et ethnographique de l'Île-de-France et de l'Orléanais (Île-de-France, Orléanais, Perche, Touraine)* (1973), *Atlas linguistique et ethnographique de la Champagne et de la Brie* (1966–1969). Din ALR II (Serie nouă, 1956–1972) atenția autoarei se oprește asupra categoriei deicticelor (deictice personale: *mă, fă, bre*, p. 78, deictice spațiale: *aici, acesta*, p. 79), fiind analizate deicticele temporale cuprinse în hărțile 774 (*Deunăzi*) și 1489 (*Acum*).

Cea mai consistentă secțiune a volumului „Acțiune, interacțiune, identitate” este dedicată actelor de vorbire (*Acte de vorbire*, p. 149–315) reprezentate prin studii de caz realizate prin investigarea din varii perspective: dialectologie, sociologie, etnolingvistică în comunitățile rurale sau regionale românești (satul Breb din Maramureșul istoric) sau *Reflecții asupra actelor de vorbire în franceza regională* (p. 183–192), cu scopul evidențierii variației pragmatice din interiorul unei limbi. Câmpul semantic al actelor de vorbire din limba română moștenite din latină, mai precis termeni referitori la om și la corpul omenesc (extrași din lucrarea lui Marius Sala⁴) îi revelă autoarei posibilitatea regrupării lor în jurul conceptului de *act de vorbire* delimitat de cadrele teoretice ale lui J. L. Austin (*Quand dire c'est faire*, Paris, Seuil, 1970). Dintre termenii analizați de către Sanda Golopenția merită amintite lexemele *cuvânt* și *a cuvânta*: „Semantismul rom. *cuvânt*, *a cuvânta* (care se regăsește în albaneză) diferă de cel din limbile romanice actuale și a fost explicat făcându-se apel la un fond comun balcanic. Pe un plan strict pragmatic, derivarea de la latină la română pare a se fi efectuat trecându-se prin accepția *intervenție vorbită în cadrul unei reuniuni*. Ulterior, sensul locuționar al termenului s-a extins dinspre valorile retice către cele fatice” (p. 151). În urma aplicării clasificării din teoria lui Austin, autoarea ajunge la concluzia conform căreia „în majoritatea cazurilor, sensurile cuvintelor enumerate [...] nu corespund unei singure clase de acte de vorbire, ci acoperă mai multe dintre ele. Acest fapt sugerează că, la început, cuvintele au numit în mod vag serii diferite de acte de vorbire între care, apoi, dezvoltarea instituțională a limbii a impus diferențieri din ce în ce mai precise prin împrumutarea unor neologisme pe cât posibil monosemantice” (p. 157). Aceasta ar fi una dintre rațiunile conform cărora actele de vorbire joacă un rol de o importanță extraordinară, fiind liantul între dezvoltarea internă și dezvoltarea externă (socială) a limbii, iar „termenii numind diferitele varietăți de acte de vorbire constituie metalimbajul natural al fiecărei limbi” (p. 158).

Seva trunchiului arborelui genealogic (Ștefania Cristescu și Anton Golopenția), coroborată cu participarea la anchete dialectale și maniera pragmatică de interpretare a faptelor de limbă, i-au permis autoarei să conștientizeze că, fie și „simpla aplicare a ideilor lui J.L. Austin ar fi suficientă pentru a înnoi într-un mod neașteptat practica descrierii dialectale, sociolingvistice sau etnolingvistice a comunităților de limbaj [...] atât prin mărirea numărului de fenomene observabile, cât și prin [...] asigurarea unor noi perspective de integrare a faptelor” (p. 160). Teoria este pusă în practică în cadrul anchetelor întreprinse în satul de suflet al autoarei (aici a realizat anchete dialectale, socio și etnolingvistice și Ștefania Cristescu), satul Breb din Maramureș, o localitate cu o identitate aparte, caracterizată prin „multe acte ilocuționare caracteristice” (p. 162) dintre care, spre deliciul lingvistico-intelectual al lectorului am spicui: „*a spune în buză, a spune în față* „a vorbi direct adresatului vizat”; *a spune pă față nu pă dos* „a spune direct ceea ce intenționezi, nu a da de înțeles”; *a poronci, a trimete vorbă, a face de știre* „a transmite prin intermediar adresatului vizat”; *a mințai, a mințai-n obraz* „a-l contrazice pe cineva spunându-i că minte; după cum se poate observa numele actului este un delocutiv” (p. 163). Cercetarea i-a permis autoarei stabilirea a 12 tipuri ilocuționare, însă practica i-a demonstrat că nu toate acestea sunt atestate în comunitatea rurală.

⁴ Marius Sala, *De la latină la română*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2006.

Aceeași secțiune include studii de caz ale unor acte locuționare (*limbajul practicilor magice*), ilocuționare inedite (*botezul, prezentarea, actul de a da o definiție*) sau alternează cu cele în care accentul se pune pe modul în care, prin asamblarea codată a actelor de vorbire, se construiesc texte (epistole populare – scrisoarea Mariei Vișovan din satul maramureșean Breb – sau descântece), alături de reflecții asupra actelor de vorbire din franceza regională, cu un corpus de texte extras din *Dictionnaire des régionalismes de France. Géographie et histoire d'un patrimoine linguistique* (2001), Bruxelles: DeBoeck–Duculot, editat de Pierre Rézeau.

Pe lângă titlurile cu rezonanță pur științifică, volumul include și articole-eseuri ale căror denumiri au o încărcătură metaforică. Ne referim aici la studiul „Buzele cele mute vorbesc pe tăcute” (p. 207) în care autoarea demonstrează necesitatea realizării distincției semiotice între explicitarea și transmiterea unui limbaj, teorie demonstrabilă printr-un proverb tautologic *Slujba-i slujbă, drujba-i drujbă*. Se operează cu concepte precum: *limbaj natural/artificial, limbaj cvasi-natural, metamelimbaj* (un metalimbaj de rang superior, p. 208), *insider, outsider, raportul de dar*. La capătul unei analize încifrate, matematizate ($X \equiv X, Y \equiv Y, X \supset \sim X, Y \supset \sim X$, p. 212) Sanda Golopenția demonstrează că „*Buzele cele mute*’ (semantic mute, în măsura în care enunță tautologii) *vorbesc pe tăcute* (exprimă prin tautologiile respective revenirea aberantă spre explicitare a) în cursul comunicării și b) cu un insider)” (p. 215).

Secțiunea *Conversația și multiplii ei*, cuprinde studii al căror subiect îl constituie, după cum se sugerează din titlu, *conversația* în și sub diferite forme. Autoarea mărturisește că cei 9 ani în care a efectuat cercetare pe teren, în Maramureș, au avut o influență deosebită asupra manierei în care va percepe și realiza descrierea conversației, ceea ce a favorizat dezvoltarea unor concepte dintre care amintim pe cel de „*ancorare a conversațiilor în ansamblul conversațiilor comunității prin citarea de replici memorabile, de proverbe sau zicători (cu lanțul de vorbitori absenți pe care le presupun fiecare)*” (p. 10), (*discursul repetat la Eugen Coșeriu*⁵). De asemenea, autoarea dezvoltă și optimizează un sistem de notare pragmatică a conversației și face distincția între *serii conversaționale eșantion, serii conversaționale instituționalizate și istorii conversaționale*. „L’histoire conversationnelle I” (*Istoria conversațională*), apărut în anul 1980, nu este numai o punte între etapa de cercetare 1971–1980 (majoritar cu caracter practic, anchete pe teren) și prezent, ci și articolul în care Sanda Golopenția introduce conceptul de *istorie conversațională* „strategie specială de organizare și depozitare memorială care guvernează asamblarea și explorarea interacțiunilor verbale trecute” (p. 475) „concept pragmatic” (p. 44), concept reluat și îmbogățit în cercetări ulterioare și care și-a găsit aplicabilitate în texte de o factură extrem de diversă, de la cele ficționale, la texte cu caracter socio și etnolingvistic sau chiar cele aparținând genului epistolar (editarea corespondenței lui A. Golopenția, p. 475).

Secțiunea „Româna globală”, un volum în sine, publicat, de altfel, în colecția revistei și Fundației „Secolul 21”, supune atenției aspecte referitoare la statutul pe care limba română, ca reprezentantă a unei culturi, îl mai are sau îl poate avea în diaspora. Punctele de vedere prezentate aici sunt din categoria „avec”, dacă se ține cont de faptul că Sanda Golopenția a părăsit România încă din 1980. Premisa de la care se pornește este cea conform căreia la momentul la care ne aflăm, descrierea lingvistică a unei limbi trebuie să includă și prezentarea modului în care funcționează astăzi limbile pe mapamond. Ceea ce era mai greu de crezut, de acceptat cu câteva decenii în urmă, s-a transformat în certitudine: limba română a devenit „globală”, în pofida faptului că este o limbă de „dimensiune mijlocie”, iar studiile asupra românei trebuie să includă și informații despre varietățile ei și repartiția lor teritorială.

⁵ Eugeniu Coșeriu, *Lecții de lingvistică generală*, Chișinău, Editura Arc, 2000, p. 258.

Parcursarea paginilor din această secțiune relevă cititorului unele aspecte pe care vorbitorul de daco-română care locuiește în România și folosește zilnic codul lingvistic nu le conștientizează, însă pentru cei din diaspora sunt realități. Titluri de tip jurnalistic precum „Între lingvistică și politică”, „Româna care moare” (statistici conform cărora 2 dintre dialectele românei: istro-român și meglono-român sunt clasificate ca *limbi serios periclitare* în pragul extincției, p. 516) secundate de noțiunile *genocid lingvistic*, *securitate lingvistică*, *drept lingvistic* sau *statutul legal al limbii române* vorbite în diferite țări sunt o trezire la realitatea lingvistică cu care emigranții români se confruntă. Articole-eseuri precum *Întoarcerea vorbitorilor risipitori* sau *Vorbitorii trec, limba rămâne* supun atenției evoluții pragmatice ale limbii române vorbite în România, dar analizate din perspectiva unui utilizator care, prin emigrare, nu are o relație continuă cu limba maternă.

Limba română predată ca limbă străină este domeniu cu o veche tradiție și amintim aici că, la nivel academic, deceniul patru al secolului XIX este momentul care îi marchează începuturile. Atunci, la Universitatea din Sankt Petersburg, a fost introdus un curs de limbă română. Statisticile, cifrele prezentate în volumul Sandei Golopenția (p. 568) nu mai sunt de actualitate (38 de lectorate în 25 de state de pe aproape toate continentele lumii), însă sunt prilej pentru o reevaluare a situației lectoratelor românești din străinătate și noile date sunt, din fericire, mai îmbucurătoare conform informațiilor de pe site-ul Institutului Limbii Române (<https://www.ilr.ro/lectorate/>) deși nici acestea nu sunt la zi. Conform acestora, în anul universitar 2015–2016 existau 49 de lectorate, cu 11 mai multe decât în perioada 2008–2009 evaluată de către autoare.

Secțiunea „Limbă și identitate, limbi invizibile” conține studii de caz despre francofonie și identitatea „franco”, o analiză asupra a 640 de prenume culese din interiorul comunității „franco” din Noua Anglie, despre politici lingvistice în Quebec, dar și puncte de vedere asupra situației predării limbilor romanice în universități din SUA. Concluzia nu este de natură să uimească, dimpotrivă, firească pusă în legătură atât cu numărul de vorbitori, cât și cu prestigiul internațional al unora dintre fiicele latinei. Dacă franceza și spaniola sunt foarte bine reprezentate, în schimb, italiana și română intră în categoria „limbi invizibile”. Nota de final demonstrează optimismul autoarei care militează pentru introducerea ca limbă străină predată în școlile din Uniunea Europeană, alături de opțiunea pentru o limbă „mare” (engleză, franceză, germană, spaniolă sau italiană), a unei alegeri pentru una dintre celelalte limbi vorbite în spațiul european ceea ce ar contribui la o mai bună vizibilitate a unor țări și culturi, care, deși aparțin unei structuri globalizante nu au aceleași privilegii comunicative.

O ultimă secțiune regrupează cronici și sinteze dedicate unor personalități „pietre de hotar” ale lingvisticii universale: lui John Searle, Émile Benveniste, Heimann Hariton Tiktin, alături de cercetători cărora cunoașterea daco-românei le datorează foarte mult pentru că și-au dedicat cunoașterea și expertiza investigării graiurilor românești de peste hotare: Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe și Vasile Pavel.

Deschiderea interdisciplinară, diversitatea metodologică, ineditul corpusului de texte analizate, plurilingvismul, pluriperspectivismul, universalitățile lingvistice relevate, actualitatea unor subiecte, aducerea în prim-plan a unor teorii lingvistice, bibliografia internațională, toate vorbesc despre profilul științific al Sandei Golopenția și recomandă pentru lectură cartea *Acțiune, interacțiune, identitate*.

Luminița Drugă,
Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău
România

Sanda GOLOPENȚIA, Adusul pe sus. Studii despre descântatul de dragoste, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2018, 264 p.

Volumul adună șapte studii publicate anterior, studii care au în comun cercetarea din multiple perspective a fenomenului magic tradițional. Aceste abordări semiotice, informaționale, etnologice, de istorie a sociologiei probează natura complexă a descântatului românesc și, din punct de vedere teoretico-metodologic, ilustrează concludent varietatea preocupărilor autoarei în acest domeniu. Alături de *Desire Machines. A Romanian Love Charms Database* (1998), și *Limba descântețelor românești* (2007), cartea de față completează o semnificativă trilogie a cercetării magiei populare românești, și implicit o pledoarie pentru cunoașterea acesteia.

Profesoara emerită de la Universitatea Brown deschide aici numeroase căi de înțelegere a subiectului, oferind celor interesați o veritabilă școală a modului de tratare a unui segment al vieții rituale tradiționale ce îmbină discursul cu acțiunea descântătoare, imaginarul colectiv cu refracția acestuia în existența personală a individului. Chiar și modul de aranjare a textelor în volumul de față indică exemplar direcția programatică a tratării temei în viziunea cercetătoarei: de la „lectura prevenită etnologic a descântecului” la diversele strategii de inventariere, tipologizare și exegeză specializată ce se cer aplicate corpusului de texte magice pentru a ajunge cât mai aproape de miezul ontologic al fenomenului în deplinătatea funcționării sale din mediul tradițional. La aceste strategii forjate, cântărite și verificate personal de autoarea timp de cel puțin două decenii, se adaugă o călătorie în timp, în istoria cercetărilor asupra temei realizate la Cornova de Ștefania Cristescu, o lecție de această dată asumată de autoarea însăși, care și-a desăvârșit ucenicia în domeniu odată cu recuperarea și editarea cărților despre magia populară ale mamei sale.

Textul introductiv, *Lecturi posibile ale descântecului*, subliniază un important neajuns al corpusurilor de texte magice culese înainte de profesionalizarea științelor etnologice românești și aflate astăzi la dispoziția specialiștilor: „Nici un text cules *nu e complet*” (p. 10, subl. autoarei). O culegere atentă ar fi însemnat indicarea atât a formulilor magice, cât și a procedurilor care le însoțesc și le completează efectul pragmatic. În ciuda acestui inconvenient, care afectează capacitatea exegezei de a explica coerent ceea ce Sanda Golopenția a numit de mai multe ori, printr-un concept care i se datorează, „scenariul magic” integral, autoarea își exprimă optimist posibilitatea unei lecturi etnologice întregitoare de a „atenua” „scenariile magice parțiale” prin apelul la experiența personală a cercetătorului, chemat să le „normalizeze” (p. 12). Lista recomandărilor cheie pentru o lectură informată a textului magic continuă cu imperativul atenției pentru cele trei spații autonome ale descântețelor (*de leac, de dragoste și de sporul casei*), familiilor de scenarii magice (cum ar fi cea a descântețelor de adus, prezentată în volumul de față), geneticii descântețelor în relația reluare a tiparelor preexistente – creativitate, terminologiei magice etc.

În capitolul următor, autoarea ne propune o micro-monografie a unuia dintre cele trei spații autonome, și anume a descântecului de dragoste, în calitatea lui de „text operatoriu”, adică un „text latent, menit să fie transpus într-o succesiune unificată de acte verbale și/sau nonverbale” (p. 24). Este accentuat aici statutul distinct al descântețelor de dragoste și rolul lor exemplar în demersul mai larg de înțelegere a magiei populare în general și revine același deziderat al întregirii scenariului magic calchiat prin operațiunea de culegere. Aprofundând interesul asumat al Sandei Golopenția pentru descântecul de dragoste, următoarele două studii detaliază analiza și reflecția care susțin crearea unei baze de date și, respectiv, a unei tipologii a acestui spațiu distinct al magiei populare. Orice proces de sistematizare (inventariere, catalogare, arhivare, informatizare) a unui text folcloric trebuie să fie precedat de operațiuni complexe de înțelegere a trăsăturilor formale și a structurii de profunzime a acestuia. Atenția pe care autoarea o arată acestor faze intermediare este demonstrată prin

generarea de concepte și categorii *sui generis* care să nu eludeze nimic din informația originară a descântatului. Baza de date fondată în 1987 la Universitatea Brown, *Romanian Love Charms Database* – RLCD, pornește de la viziunea spontană a scenariului magiei erotice „ca un ordinator al dorinței elementar” (p. 44) și imaginarea unui „studiu comparat al pragmaticii programării la ordinator și al performanței magice” (p. 45), dar continuă cu traviul tehnic, lingvistic și traductologic de a transforma o limbă română arhaică și specializată în hipertexte din sistemul de operare în limba engleză al computerului. În această operațiune complexă, Sanda Golopenția rezolvă de la chestiuni strict formale la încadrarea descântatului erotic „în straturile arhaice ale teoriei dragostei” (p. 37) și în universul identității și creativității feminine (p. 45).

Deplin conștientă de limitele unei tipologii generale aplicate corpusului românesc de texte magice, autoarea se oprește, în următorul studiu din volum, la o *tipologie a scenariilor de descântec*, care, ulterior, ar trebui continuată de una a tehnicilor magice. Folosind teoria austiniană a actelor de vorbire și definiția pragmaticii lui Charles Morris, aceasta ar urma să fie o *tipologie pragmatică*, operând cu acte semiotice (p. 85). Tipologia la care se oprește cercetătoarea este una *parțială*, în măsura în care aceasta acoperă exclusiv domeniul descântecelor de dragoste. Selectarea acestei categorii incantatorii este anticipată de diviziunea corpusului magiei populare în trei mari clase funcționale: descânțece de leac, descânțece de dragoste și descânțece de gospodărie sau de „sporul casei” (după o sugestie a Ștefaniei Cristescu, formulată în urma campaniei monografice a Drăgușului). În definitiv, trăsătura exponențială a cercetărilor Sandei Golopenția asupra magiei populare nu o reprezintă capacitatea de a propune sau de a urma o prestabilită grilă taxonomică, ci abilitatea de a înțelege statutul distinct al descântecelor de dragoste, rolul lor exemplar în demersul mai larg de analiză a magiei populare și nevoia unor instrumente și concepte dedicate exegezei acesteia.

Textul despre cercetările Ștefaniei Cristescu asupra magiei cornovene, realizate în majoritate în anul 1931, lămurește momentele esențiale ale traseului parcurs de importanta membră a Școlii sociologice, de la culegerea de teren și chestionarele folosite la pregătirea volumului încheiat în anii '40, dar publicat postum de Sanda Golopenția abia în 1984. Analiza contribuțiilor Ștefaniei Cristescu în etnografia și sociologia magicului și a rolului cercetărilor cornovene în planul mai larg al preocupărilor autoarei pentru acest domeniu luminează deopotrivă ipostaze mai puțin cunoscute ale istoriei Școlii sociologice și reprezintă o lectură etnologică integratoare a formelor de descântat culese din satul basarabean.

Studiul care dă titlul volumului de față se oprește asupra unei „familii de scenarii magice pentru aducerea pe sus a partenerului (marital)” (p. 186) și depășește interiorul nivelurilor propriu-zise de construcție a textului spre a se concentra asupra universului de credințe construit de comunitatea în care se integrează actorii scenariului magic. Nivelul acesta al povestirilor superstițioase, denotând modul în care se reflectă acțiunea incantatorie în social, a fost remarcat și teoretizat de Sanda Golopenția încă din capitolul anterior, atunci când trece în revistă toate componentele comportamentului magic din lumea Cornovei observabile prin cercetările Ștefaniei Cristescu. Apare astfel distincția semnificativă dintre *scenarii de descântat* și *povestiri despre descântat*. Acestea din urmă sunt „simple narațiuni, întâmplări despre descântătoare și descântați, pe care le povesteau la Cornova atât descântătoarele cât și cei care nu practicau descântatul” și „ilustrează imaginarul care învăluia performanțele magice de acest tip în Cornova și satele din jur înainte de și în 1931” (p. 133). Este impresionantă capacitatea autoarei de a identifica numeroase surse ale acestor povestiri, ținând cont de faptul că acestea nu au reprezentat în general o prioritate pentru culegătorii de teren, concentrați dominant asupra înregistrării formelor și procedurilor magice. Prin acest text cu valoare de simbol în configurația cercetărilor autoarei asupra magiei populare, în care aceasta apelează frecvent la terminologia și viziunea dramaturgiei și a artelor spectacolului pentru a caracteriza lumea magicului, se insinuează, în fine, imaginea

spectatorului din umbră, *outsider*, detașat, dar în același timp fascinat de punerea în scenă a dragostei, a dorinței și a morții. *Adusul pe sus*, ca tip de acțiune magică este, în plus, punctul culminant al desfășurării forței pragmatice a descântatului, căci aceștia i se recunoaște capacitatea de a lucra împotriva liberului arbitru și de a provoca zborul de proporții cosmice al partenerului așteptat.

În fine, ultimul text din volum, dedicat etnobotanicii magice este din punct de vedere tehnic o demonstrație a modului în care poate fi folosită eficient baza de date RLCD, și anume, în cazul de față, pentru a selecta scenariii magice (formule sau proceduri) ce implică folosirea plantelor. Busuiocul se impune detașat în această selecție, probând importanța valorilor sale magico-mitice în imaginarul folcloric românesc. Cercetarea etnobotanicii asociate descântecului de dragoste încheie potrivit explorarea universului incantatoriu prin analiza celei mai exotice și mai aproape de realitate ipostaze a descântatului, după descinderea în numenal din aventurile „adusului”.

Ioana Repciuc
Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași
România

Sanda GOLOPENȚIA, Fluviul Alfeu sau despre exil și întoarceri. Proze scurte, eseuri, studii, București, Editura Spandugino, 2017, vol. 1, 586 p., vol. 2, 793 p.

Lucrarea strânge sub aceleași coperte patru dintre volumele anterioare de articole, eseuri, proze scurte, fragmente autobiografice și microstudii ale Sandei Golopenția, profesoară emerită a departamentului de Studii Franceze al Brown University din Providence, Long Island. Lingvistă, semioticiană, specialistă în filosofia limbajului, pragmatică și teorie literară, scriitoare, editoare și traducătoare, umanist cu preocupări interdisciplinare de antropologie, folcloristică, istorie orală, sociologie și studii culturale, Sanda Golopenția este, începând din anul 1980, cetățean al exilului românesc din Statele Unite ale Americii. Volumele de substanță automemorialistică publicate în România de-a lungul anilor – *Cartea plecării* (București, Editura Univers, 1995), *America America* (București, Editura Fundației Culturale Române, 1996), *Vămile grave* (București, Editura Univers, 1999, titlu semnificativ transpus în CV-ul universitar al autoarei sub forma *Endings and Beginnings*), *Emigranții Carter* (București, Editura Paideia, 2008) – își pun și mai bine în evidență, prin reunirea în această „tetralogie a exilului” inspirat numită *Fluviul Alfeu sau despre exil și întoarceri*, comunitatea tematică. Cititorul care parcurge cele aproape 1200 de pagini ce i se înfățișează într-o ediție de lux, cu supracopertă și copertă cartonată, tipărită pe hârtie tip „foiță de orez” de culoarea untului, ediție cochetă și prin formatul mic amintind de *poche*-ul francez, înțelege treptat că nu are în față nicidecum o „culegere” și nici măcar o reeditare a textelor pentru o „recuperare” care ar fi fost plauzibil să se producă, având în vedere prea slabul răsunet de care declară autoarea că s-au bucurat *America America* și *Vămile grave*, despre care afirmă că „parcă ar fi căzut într-o groapă” (vol. 2, p. 635). Cartea nu este o culegere de opuri, ci un întreg și are caracterul unui *dar cultural reciproc*, activ atât dinspre autoare spre publicul român, căruia îi oferă astfel într-un singur gest viața, gândurile și emoțiile sale de exil, cât și dinspre industria românească a cărții (prin intermediul Editurii Spandugino) spre autoarea căreia îi consacră astfel parcursul existențial.

În loc de obișnuita dedicație de pe prima pagină a volumelor memorialistice, o legendă cu rol de cheie de lectură îl întâmpină pe cititor la deschiderea cărții, lămurindu-i

convocarea în titlu a fluviului Alfeu, cel care străbate Mediterana fără a se pierde în ea, reîntorcându-se la suprafață și reluându-și matca proprie – „o mantră” (vol. 1, p. 19) a autoarei, o metaforă a „exilului fără adaptări excesive”. În acest fel, scriitura se plasează în cheia nostalgiei active, invitând la o lectură adecvată. Prefața insistă asupra unei adevărate fenomenologii a plecării: plecarea ca vis, plecarea fără părăsire, neuitarea, întoarcerile succesive și, împlinire nesperată, *întoarcerea*. O atare succesiune trimite la o apartenență profundă, servind de filon identitar. Specialistă în fenomenul de adaptare culturală, asupra căruia contextele sociointelectuale în care s-a mișcat i-au impus o reflecție asiduă, Sanda Golopenția își celebrează în mod indirect, în aceste pagini puse sub semnul fluviului Alfeu, rezistența la aculturație.

Structura lucrării impune să ne referim mai întâi la primul volum. „Răznirea” Sandei Golopenția se produsese în 1980; *Cartea plecării* începe să se scrie în 1985 și se încheie după zece ani, cele 114 texte care o compun alimentându-se din publicistica de la „Lupta”, „Litterae” și Europa liberă. Optimismul gândului la eliberarea pe care era de așteptat s-o aducă plecarea (mai precis, fuga) insului oprimat de „asfixia totalitară” (vol. 1, p. 334) din țara sa, în care tuturora „identitatea ne era umilită, retezată, împuștinată de suferința-aer în care ne mișcam” (vol. 2, p. 423), optimism redat prin fraze superlative – „Plecarea este, în lumea din care venim, un miracol în sine. Plecarea este mirifică” (vol. 1, p. 98) – se spulberă sub șocul realității, fiind înlocuit de sentimentul de abandon și lipsă de sens a lumii în care exilatul va fi pentru totdeauna un străin. Pe un ton rilkean, asimilând implicit plecarea cu durerea, autoarea constată că „plecările sunt partea care ne unește fără greș, zestrea noastră cu adevărat comună” (vol. 1, p. 29). În virtutea acestei subiectivități ulcerate împărțășite, fiecare își poate povesti propria suferință și le poate asculta cu înțelegere deplină pe ale celorlalți. Primele articole ale Sandei Golopenția sunt intens autoreflexive. *Cartea plecării* înfige bolduri pe ruta exilului, stabilind o punctuație afectivă a îndepărtării, de la *Inițieri paradoxale* (saga cererilor de viză pentru plecare), *Geamantane* (povestea pregătirii geamantanelor imaginare și apoi a celor reale, care nu pot fi însă decât tot unele mentale, întrucât sunt menite să adăpostească sufletul după ruptura silnică – „Pe scurt, trăiesc și acum în geamantan. În geamantanul-cocon. În geamantanul patrie”, vol. 1, p. 107) și letargii de traseu (*Roma, Ithaca*), la observația piezișă, din start lipsită de simpatie, a vieții Celorlalți, între care autoarea se află fără a se putea integra (*Alt timp, Pitorescul american, Boston, Mitul pagubei, Tensiunea emigrantului*). Urmărind anul primei publicări a fiecărui text, cititorul ia cunoștință de treptata așezare a vieții autoarei în forma pe care spațiul cultural în care s-a strămutat o silește s-o primească. Se poate observa că „alinările” apar din momentul în care intră în scenă profesoara Sanda Golopenția, cântărind detaliile practice ale vieții universitare, îndrăznind să includă în *curricula* americană elemente din cultura sa de acasă, precum descântecul de dragoste și de ursită la a căror traducere trudește cu folos, pregătind o emisiune radio în limba română, căutând fără preget, în calitate de ambasador cultural fără portofoliu, drumul spre publicul american. Subiacent, cultivă scrisul în românește ca terapie a sinelui: „Scrisul devine singurul mod în care mai putem fi locuiți de cuvântul de demult” (vol. 1, p. 208), „Scris respirație. Scriu ca să trăiesc. Ca să nu mă sufoc” (vol. 1, p. 211). Una dintre temele importante lansate de autoare este distincția formulată într-un *Dialog cu privire la emigrație și exil*: emigrantul pleacă voluntar din țară și va tinde spre asimilare, în vreme ce exilatul, alungat din patrie, trăiește fizic în țara de adopție, dar mental rămâne în țara de origine.

Pornind de la resortul care le-a făcut posibilă scrierea, putem distinge în primul volum câteva categorii de texte: jurnal direct ori indirect (*Mitul pagubei, Nimeni nu îți cere nimic, Echipa invizibilă, Mutații, Scris respirație, Things Are Good, Jogging, Priviri, Solidarități difuze*), proze scurte – în fapt notițe memorialistice abia mascate sub o brumă de narațiune literară (*Patul, În autobuzul de New York, It's all I can say, Săracu io!*), portrete, cum ar fi textul despre Maria Frunzălesii, țărancă din munții Gutâi (*Ies în drum și râd o dată*), ori cel

despre Al. Rosetti (*Maestrul*), mici articole pe care le-am putea numi „jucării de lingvist” (*Pătîmirea numelor, Joc ionescian, Nenatural, Limba franceză, Limba minții noastre*), recenzii de cărți și prezentări de filme, rare texte ocazionale (*Plymouth*) și mai multe texte civice, de analiză politică ori socială, motivaționale și proactive sau chiar mobilizatoare (*Oameni instituții, Cei care tac, Transmițătorii, Pâinea dulce a consensului, Rezistența pentru, Acțiuni mici, Ostilitatea victimei, Clar de primăvară, Crema de ghetete, Anatomia unui faliment, Comisia de etică din Rhode Island, Educație și „gender gap”, Profesori în grevă, Autonomia universitară, Cursa autobiografiilor, Inaugurarea unui președinte, First Lady, După alegeri*). Prin comparație, *Cartea plecării* pare scrisă printre bagaje nedesfăcute, prelungind pentru câțiva ani, potrivit unei durate interioare care nu poate coincide cu timpul obiectiv, tensiunea unei rupturi neîncheiate, într-un fel de plecare continuă, obsesivă, aidoma unui coșmar, în vreme ce *America America* e scrisă după ce, de bine, de rău, psihicul autoarei a încorporat noțiunea ajungerii la destinație, iar bagajele identitare au fost cât de cât despachetate.

Dacă primul volum a fost mai degrabă autoreflexiv, chiar confesiv pe alocuri, cel de al doilea volum are un aspect preponderent reflexiv. După cum afirmă chiar autoarea, *Vămile grave* este un bilanț, iar în *Emigranții Carter*, am spune, domină nota de analiză aplicată. Trei pagini de *Repere biobibliografice* încheie întregul, prezentând minimal și sintetic realizările din varii domenii profesionale ale autoarei, parcă în contrapondere – prin lapidaritatea listei, mult comprimată – față de desfășurarea de argumente, descrieri, idei și subiectivitate parcursă de cititor până să ajungă la această fișă de autor convertită într-un fel de postfață.

Reluând încercarea de clasificare a textelor, constatăm și în al doilea volum prezența textelor automemorialistice, mai puține ca număr, prezentate fie sub formă de jurnal (*Reculegeri universitare*, text asupra căruia vom reveni, prezentându-l mai pe larg, „*Heimat*”, *înviere cu puțință, Cuvintele exilului, Suferință și identitate, Biruință datorată*), fie de interviu („*Bilanțuri și deschideri*” – dialog cu Letiția Guran, „*Aparțin unei generații de outsiders*”). Recenzia la cartea Ancăi Hartular *Merem la America* se încadrează la categoria „jucării de lingvist”, iar *Începuturile imigrației românești în Statele Unite: Christina Galizi* este un studiu sociologic. Textele memorialistice ocazionale sunt, și în acest volum, puține: *Mircea Eliade, o nouă naștere, Cioran sau despre înseninare, Paul Miron sau despre exilul apropiat*. Consistentă este secțiunea de recenzii, dintre care unele se amplifică până la dimesiunea unor microstudii despre lucrările analizate: *Vămile grave, Teritoriile erorii* (ambele dedicate lui Ion Caraion), *Moartea diavolului, Hotel America, Sumburu monade, Tăceri* etc.; semnalăm aici o „execuție” critică dedicată romanului *Raiul fără Eva*, de Marianne Wiggins, text postmodernist asupra căruia Sanda Golopenția va reveni, cu o și mai atentă contabilitate a erorilor de perspectivă (romanul este scris în cheia unui antiromânism șarjat), în analiza *Clîșee despre România în Statele Unite și Anglia*. La fel de bine reprezentată este categoria textelor pe care le-am putea numi civice, de analiză socială, motivaționale și de militantism cultural; dintre acestea, atrage atenția *Institutul amintirii*, asupra căruia vom insista în rândurile următoare; i se adaugă: *Bătălii ale tăcerii*, un studiu foarte interesant despre izolare culturală, publicare *versus* nonpublicare în „epoca de tăceri a anilor cincizeci” (vol. 2, p. 70) și tăceri interculturale, *Derealizare, Intellectualitatea românească și integrarea europeană, Intelctualul și politica în țară și în exil, Diplomația culturală e vârful aisbergului* ș.a.m.d.

Multe dintre textele din ambele volume ar merita prezentate în detaliu. Nu o putem face aici, din lipsă de spațiu. Ne vom referi doar la două dintre cele al căror conținut ni s-a părut deosebit de instructiv. *Reculegeri universitare* pune în pagină reflecțiile autoarei cu prilejul participării la o „*academic retreat*” – un fel de *team building* mai extins, la care au luat parte „un număr restrâns de indivizi, aproximativ o sută cincizeci” (!) (vol. 2, p. 201), în calitate de regenți, profesori, studenți și administratori ai Brown University, care și-au

petrecut exclusiv împreună două zile din vara anului 1996 căutând cele mai bune soluții pentru structura curriculară a anului universitar următor. Entitate privată, Brown University este autonomă și se autofinanțează, fiind, prin urmare, direct interesată să satisfacă nevoile comunității de părinți, studenți și potențiali beneficiari economici. Respingând „evaluarea prin acreditare” de către stat și optând ferm pentru „autocontrolul critic care-i va garanta și pe mai departe autonomia” (p. 205), universitatea se sprijină în luarea deciziilor pe „comisii de regenți” care asigură comunicarea cu publicul și pe un „președinte universitar” ale cărui funcții par a viza în primul rând echilibrarea instituțională: „este chemat să arbitreze creator între tensiunea internă și *tensiunea externă spre excelență*” (s.n., A.C., p. 206), cu alte cuvinte, să stabilească echilibrul dinamic între standardele academice și nevoile comunitare pe termen mediu și lung. Ideea de „autocontrol critic” în stabilirea curriculumului deschide, pentru cititorul român care a cunoscut sistemul universitar național, o amplă comparație implicită.

Mai puțin practice, dar nu mai puțin semnificative sunt incisivele sugestii ale Sandei Golopenția din eseu distopic *Institutul amintirii*. Acesta proiectează un organism – imaginar – de studiere a culturii române, deschis pe teritoriul american de un imaginar milionar român care să accepte organizarea unor secții cum ar fi: „Țara reală și țara legală” (departament unde se va studia discrepanța între legile statului român și aplicarea lor), „Organizarea incompetenței” (secție vizând o tipologie/ fenomenologie a incompetenței publice, cu periodizarea generațională a responsabililor selecției negative), „Absurdul multilateral dezvoltat” (aici se va studia realitatea adevărată, cea oglindită de bancul politic, memorii, scrisori deschise etc.), „Liniile” (secție dedicată liniilor ideologice, creatorilor și executorilor lor), „Uitarea dirijată și rememorarea planificată” (studiul ar putea începe cu listele negre de autori și s-ar ridica apoi spre problematica manipulării memoriei comunitare), „Tehnica răbdării” (vizând strategiile de procurare a bunurilor necesare supraviețuirii de către cetățenii redeveniți „vânători” și „culegători”) și, în sfârșit, diverse alte secții cu numele transparente, precum: „Depresiunea culturală”, „Orașul sat” sau „Plecări”. Mai puțin ironic sunt concepute penultima secție, numită „Scietți, emigranți, numai scietți”, a cărei activitate ar fi să suplinească adevărurile reprimite în țară, și ultima, dedicată lucrurilor care „trebuie uitate” (vol. 2, p. 129–137).

Cu ce sentiment rămâne cititorul în urma îndelungatei întâlniri cu gândurile autoarei? În primul rând, un gust – doar aparent paradoxal – al împlinirii. Monica Lovinescu spunea undeva că singurul mod de a ieși dintr-o situație grea este s-o duci până la maximum. În cazul Sandei Golopenția, exilul a fost traversat ca suferință, asumat sub toate laturile sale și transfigurat în opusul unei vlăguri intelectuale. Plecată în exil cu fața către țară, și nu către orizontul de adopție, autoarea a trăit în mod autentic o plecare fără părăsire – în acest sens vin mărturiile ale sale, precum: „Mă îndoiesc de multă vreme că trăiesc cu adevărat aici [în SUA]” (vol. 2, p. 614), „Exilatul e, în mod neîntrerupt, și în țara de origine” (vol. 2, p. 397), „trăiești atât de departe de cei la care gândești când scrii” (vol. 2, p. 357). Vocația de a-și servi patria a determinat-o să devină un ambasador cultural fără odihnă al României în spațiile culturale francofone și anglofone. Contrariată i-a fost, însă, nevoia de a se implica în țară, în imediatul unor instituții culturale românești: „am rămas, infantil departe de ele, cu un dor de a servi pe acest plan care nu are cum se manifesta” (vol. 2, p. 636). Energia astfel neinvestită s-a convertit în realizarea multor proiecte culturale personale și într-o generoasă, totală implicare a Sandei Golopenția în edificarea culturală a studenților și doctoranzilor săi. Aflând despre cele 70 de cursuri (neplătite!) *pentru câte un singur student*, al căror subiect este propus de către beneficiar, care au fost adăugate de bunăvoie de profesoara emerită la „ciorchinele nebunesc de cursuri” (vol. 2, p. 582) ținute la Brown University, cititorul are o dovadă în plus a energiei intelectuale redutabile din care s-a alimentat acțiunea culturală polivalentă a Sandei Golopenția.

Mărturie în același timp deschisă, asumată, răspicită chiar, dar și discretă a unui destin de excepție, *Fluviul Alfeu sau despre exil și întoarceri* are aerul sărbătoresc al unei binemeritate încununări.

Astrid Cambose
*Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași
 România*

Sanda GOLOPENȚIA-ERETESCU, **Structuri, sisteme, transformări. Studii de lingvistică și poetică**, București, Editura Academiei Române, 2016, 674 p.⁶

Volumul *Structuri, sisteme, transformări. Studii de lingvistică și poetică* „corespunde unei școli a privirii și imaginației lingvistice” (p. 7), grupând studii publicate de Sanda Golopenția-Eretescu în perioada 1959–1980. Punctul de pornire, motivația și structura volumului, circumstanțele elaborării studiilor sunt prezentate în *Introducere* și reluate la final în traducere engleză în *Summary*. Din rațiuni pragmatice, lucrările sunt dispuse cronologic în cele două părți ale volumului: volumul propriu-zis și *Anexă*. Lista lucrărilor este ulterior ordonată tematic pe șase secțiuni: *Teorie și metodă, Fonologie și morfonologie, Gramatică, Semantică, Stilistică și poetică, Analiză contrastivă și psiholingvistică*.

Punctul de pornire al volumului, indicat în *Introducere* (p. 7–15), îl constituie lista publicațiilor din perioada 1959–1979, certificată de profesorul Al. Rosetti, odată cu emigrarea autoarei în 1980, în Statele Unite ale Americii. În prima parte, sunt prezentate pe scurt: conceptele centrale; conținutul (articole, studii, recenzii, referate, prezentări și interviuri de lingvistică structurală și transformațională, poetică și analiză contrastivă, pragmatică, semiotică și folclor, publicate în reviste și volume de specialitate), inventarul volumului (69 de texte: 48 în limba română, 15 în limba franceză, 6 în limba engleză); structura volumului; grupurile de referință; stagiile în străinătate; proiectele („modalități inedite de descriere parțială a limbii române”, p. 12). În a doua parte sunt punctate două idei teoretice „de mare anvergură” (p. 13): răspunsul argumentat la întrebările lui C. Brăiloiu privind jocurile de silabație ale copiilor și posibilitatea distingerei între patru limbaje unitare (de stare, acțiune, schimbare și normă). Autoarea consideră, pe bună dreptate, că textele își mențin actualitatea și dau seamă de un „moment de efervescență colectivă în asimilarea critică și dezvoltarea lingvisticii structurale și transformaționale în România anilor 1960–1970” (p. 12). Rândurile transmit nostalgia autoarei după acea perioadă.

Volumul debutează cu mărturisirea: *Cum am devenit lingvist* (p. 17–25), text din 2012, în care sunt evocate figuri (bunica care vorbește altfel, mama care citește cu o anumită intonație, tata, profesoara de limba rusă, colegii din cercurile științifice) și sunt retrăite sumar ucenicii lingvistice. Sunt amintite cursurile și temele din cursul studenției, precum și activitatea de la institutele de folclor și de fonetică. Sunt indicate experiențele de familiarizare și de dezvoltare a diferitelor concepte lingvistice, în special trecerea la transformaționalism când deja „devenisem lingvist” (p. 24). În textul *Alexandru Rosetti* (p. 26–28) este evocat în puține, dar concentrate rânduri de recunoștință, omul și profesorul. Articolul *Despre o variantă a vorbirii indirecte* (p. 31–34), din 1959, propune *vorbirea indirectă intonată direct* în seria modalităților de redare a vorbirii altei persoane (alături de *vorbirea directă, vorbirea indirectă, vorbirea indirectă liberă, vorbirea directă legată*). *Statistica și stilurile limbii* (p.

⁶ Recenzia a fost publicată în „Philologica Jassyensia”, an XIV, nr 1 (27), 2018, p. 321–327.

35–42), din 1960, prezintă *concentrația și bogăția* vocabularului din texte aparținând mai multor stiluri. În contextul lipsei studiilor asupra intonației limbii române (cu excepția lucrării lui F.B. Agard), articolul *Observații asupra intonației în limba română* (în colaborare cu Alexandra Roceric; p. 43–47), din 1961, degajează tonemele existente în cursul pronunțării. Obiectul articolului *Alternanțele vocalice în limba română actuală* (p. 48–62), din 1962, este descris morfofonologic, clasificat după componentă și în funcție de tipul de morfem în care apare. Recenzia la lucrarea *Alphonse Juilland: Outline of a general Theory of structural Relations* ('s Gravenhage Mouton & Co., 1961, 58 p. „Janua Linguarum”, XV) (p. 63–67), din 1964, expune baza metodologică a unei ample sinteze teoretice, în trei volume, intitulată *The Structure of Grammar*, în care sunt prezentate tipurile fundamentale de relații care funcționează în texte și sisteme.

Scopul articolului *Radicali adjectivali în limba română actuală* (p. 68–71), din 1965, îl constituie definirea părților de vorbire prin inventare proprii de radicali, în vederea stabilirii unui dicționar de morfeme. Textul *Delimitarea clasei numeralului* (p. 72–79), din 1964/1965, urmărește alcătuirea inventarului cuvintelor din clasa numeralului și identificarea unui criteriu de separare a clasei acestuia de celelalte clase. În articolul *La structure linguistique des proverbes équationnels* (p. 80–87), din 1965, proverbele ecuaționale comportă metafore coalescente de solidaritate. În articolul *Locul numeralului în structura grupului nominal* (p. 88–93), din 1965, construcțiile numerale prezintă anumite trăsături distributive, în grupul nominal, numeralul ocupând diverse poziții. Recenzia lucrării *Paul L. Garvin: Natural Language and the Computer* (McGraw-Hill Book Company, Inc., New York, Toronto, San Francisco, London, 1963, 398 p.) (p. 94–97), din 1965, analizează un volum colectiv de conferințe despre modele lingvistice fundamentale, lucrarea fiind apreciată pentru experimentarea teoriilor lingvistice prin intermediul calculatorului. Recenzia lucrării *Roman Jakobson: Selected Writings: I, Phonological Studies, 5* ('s Gravenhage, Mouton & Co., 1962, X+678 p.) (p. 98–102), din 1965, vizează un volum selectiv de articole și studii, care permite „urmărirea genezei și evoluției ideilor principale introduse de Jakobson în teoria fonologică” (p. 98). Sunt evidențiate capitolele privind sistemul fonologic și corectura pe care Jakobson o face linearității semnificativului postulată de Saussure. Recenzia lucrării *Jean Dubois: Grammaire structurale du français. Nom et pronom* (Paris, Larousse, 1965, 192 p.) (p. 103–105), din 1965, vizează un volum care descrie morfologic grupul nominal în limba franceză standard. Textul *Colocviul internațional de fonetică și fonologie* (p. 106–107), din 1965, constituie o dare de seamă asupra temei, participanților, comunicărilor și dialogului dintre specialiști. Articolul de popularizare *Lingviștii și traducerea automată* (p. 108–109), din 1965, pune în relație gramatica tradițională (care ia fraza ca pe ceva dat) cu gramatica transformațională (care urmărește fraza chiar în procesul formării ei), teoria structurii frazei fiind corelată cu traducerea automată. Un alt articol de popularizare, *Gramatica transformațională* (p. 110–111), din 1965, prezintă dezvoltarea gramaticii tranformaționale în contextul preocupărilor pentru prelucrarea mecanică a limbii și pentru traducerea automată.

Studiul *Reliefarea motivului în poezia lui G. Bacovia* (p. 112–164), din 1966, este alcătuit din două părți: expunerea metodei de lucru cu reliefarea rezultatelor (p. 118–134) și *Indicele de frecvențe al vocabularului lui G. Bacovia* (p. 135–164). Analiza vocabularului poetic constituie un demers de discernere stilistică în care pot fi utilizate metodele statisticii lingvistice. Hotărâtoare în determinarea valorii poetice este participarea sau nonparticiparea la sferile semantice dominante ale operei. În articolul *La structure phonologique des monosyllabes roumains* (p. 165–172), din 1966, monosilabele sunt abordate ca silabe independente și ca structură specifică a cuvintelor. Articolul *Alternanțe vocalice în gramatica transformațională* (p. 173–179), din 1967, conține regulile de alternanță vocalică din limba română literară actuală. În articolul *Structura de suprafață și structura de adâncime în analiza sintactică* (p. 180–192), din 1967, trecerea de la o structură de adâncime

la o structură de suprafață se efectuează prin transformări. Sunt enumerate și explicitate regulile de structurare a frazei, definiții pentru structura sintactică a limbii române actuale. Articolul *Semantica transformățională* (p. 193–199), din 1967, privește componentul semantic al gramaticii transformătionale, atrăgându-se de la început atenția că semantica transformătionale trebuie privită cu rezerve. Este prezentat și ilustrat conținutul componentului semantic în viziunea lui Chomsky, Fodor și Postal. În articolul *Règles de structure de la phrase en roumain actuel* (p. 200–207), din 1967, sunt precizate tipurile de simboluri și factorii care influențează regulile structurii frazei. Textul *La génération des constructions modales en roumain* (p. 208–223), din 1968, explică cum în interiorul clasei adverbului gramatică transformătionale stabilește o ierarhie sintactică, în timp ce gramatica tradițională nu vede decât distincții semantice. Articolul *Limba și stilul lui Dimitrie Anghel* (în colaborare cu Mihaela Mancaș; p. 224–236), din 1969, este o analiză concentrată a elementelor de limbă și stil. În articolul *Limba și stilul poeziilor lui Șt. O. Iosif* (p. 237–245), din 1969, este subliniată pe niveluri dualitatea tendințelor: sămănătorism și simbolism, cu dominarea primei tendințe. În articolul *Poetica matematică* (p. 246–249), din 1969, se evidențiază legătura dintre poetică și matematică: un foarte scurt istoric al acestei relații, Cercul de poetică de la București, cele două volume de *Studii de stilistică și poetică*.

Articolul *Semantica transformătionale a limbii române* (p. 250–255), din 1969, continuă *Sintaxa transformătionale a limbii române* (publicată în 1969, în colaborare cu Emanuel Vasiliu) în contextul în care teoriile semantice transformătionale (ale lui Katz, Fodor, Weinreich) schițează cadrul general pentru inserarea componentului semantic. Recenzia *Noam Chomsky and Morris Halle: The Sound Pattern of English (New York, Evanston, and London, Harper & Row, 1968, XIV+470 p.)* (p. 256–269), din 1969, reprezintă raportul unui deceniu de activitate privind limba engleză americană, trăsăturile, unitățile, segmentele și matricile fonologice și fonetice. Recenzenta critică explicarea neclară a naturii formale a *transformărilor locale* enunțate de autori. Recenzia *G. Gougenheim (sous la direction), Problèmes de traduction automatique (Paris, Librairie C. Klincksieck, 1968, 136 p.)* (1968) (p. 270–274), din 1969, prezintă un volum de probleme și soluții privitoare la sarcinile impuse de „mașină” lingvistului (morfo-sintaxa automată, rezumatul automat și adnotarea textelor). *Interviu cu Sanda Golopenția-Eretescu și Emanuel Vasiliu (cu prilejul apariției volumului Sintaxa transformătionale românească)* (p. 275–280) precizează o serie de noțiuni de gramatică transformătionale. În articolul *Règles sémantiques* (p. 281–285), din 1970, sunt definite diferite tipuri de reguli semantice. În articolul *La structure profonde des constructions comparatives* (p. 286–290), din 1970, simbolul corespunzător comparativului este rescris prin mai multe tipuri de simboluri, reflecțiile privind exclusiv limba română. Amplul articol *La Rôtisserie de la Reine Pédauque* (p. 291–310), din 1970 / 1973, desprinde *motivația lingvistică* a numelor de firme din Paris, angajând o *competență semiotică*. Autoarea realizează o clasificare a problemelor de inserție pe care clientul trebuie să le rezolve. *Lingvistica americană: 1969–1970* (p. 311–315), dn 1970, sintetizează „momentele de confruntare masivă” prilejuite de două congrese la care autoarea a participat.

Articolul *Formalism gramatical (I). Simboluri primitive, expresii auxiliare, lanțuri* (p. 316–340), din 1971, constituie prima parte dintr-un studiu mai amplu, organizat în trei părți. Pornește de la capitolul *Formalism* din cartea lui Chomsky-Halle (1968, recenzată anterior) și privește posibilitatea extinderii la întreaga *gramatică* a sistemului formal descris pentru componentul fonologic. Sunt precizate de-a lungul a șaisprezece *constrângeri generale* simbolurile primitive, expresiile auxiliare și lanțurile. În a doua parte a studiului *Formalism gramatical (II). Reguli de rescriere și transformări* (p. 341–363), din 1971, de-a lungul altor zece *constrângeri generale*, sunt indicate reguli (care operează „mecanic”). În textul *Report of the working group for studies in grammatical structure* (în colaborare cu Dumitru Chițoran; p. 364–370), din 1971, sunt prezentate: structura grupului (persoane, instituții, teme), stadiul cercetării (probleme organizaționale și științifice), corpusul și problemele lui (corpul

lingvistic sau metalingvistic, apartenența erorilor). În cea de-a treia parte a studiului *Formalism grammatical (III). Reguli de subcategorizare, reguli de proiecție, reguli fonologice. Metastructuri. Scheme* (p. 371–393), din 1972, de-a lungul altor zece constrângeri și convenții, sunt prezentate reguli de subcategorizare, de proiecție semantică, semantico-sintactice, fonologice și metastructuri. Autoarea observă că dacă la nivelul lexiconului Katz și Fodor au introdus idei fertile, la nivelul regulilor semantice, gradul de formalizare și sfera fenomenelor semantice sunt insuficiente. Textul *Contrasted Grammars* (p. 394–402), din 1972, distinge situațiile de contrast lingvistic și punctează diferențele între *gramatica naturală* (a vorbitorului) și *gramatica artificială* (a lingvistului). Recenzia Zellig S. Harris: *Papers in structural and transformational Linguistics (Dordrecht, D. Reidel Publishing Company, 1970, 850 p.)* (p. 403–412), din 1973, are în vedere un volum de articole și studii ale căror idei centrale privesc limba în calitate de corpus, caracterul explicit al distribuționalismului lui Harris sau tipul transformațional al gramaticilor de transfer. Metoda lui Harris este considerată cea mai riguroasă în analiza unităților lingvistice superioare enunțului. *Colocviul de analiză contrastivă de la Universitatea din Timișoara* (p. 413–414), text din 1973, constă într-un scurt dialog despre *risc lingvistic*, și potențialul situațiilor de contrast lingvistic. În articolul *Formalized Languages: Scientific* (p. 415–435), din 1974, care conține o bibliografie consistentă, se precizează că limitele între limbajele comun, poetic și științific sunt vagi. Funcția metalingvistică unește poetul, omul de știință și copilul în analiza și remodelarea codului. Recenzia *Henri Wald: Limbaj și valoare (București, Editura Enciclopedică Română, 1973, 227 p.)* (p. 436–444), din 1975, privește liniile concepției semiotice a autorului și relevă puncte de vedere noi: respingerea perspectivei filosofice a structuralismului sau restrângerea „severă” a conceptului de semn. Recenzia *Gabriela Pană Dindelegan: Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română (București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1974, 295 p.)* (p. 445–459), din 1976, recomandă parcurgerea atentă a volumului și chiar regândirea lui. Dacă autoarea intenționează să studieze grupul verbal în ansamblul limbii, recenzenta consideră a fi mai potrivit un model gramatical elaborat într-unul din cele patru limbaje (de stare, schimbare, acțiune, normă). Exemplul, poate cel mai clar, privește enunțuri de tipul *Plouă, Ninge, Amurgește, Înserează*. Dacă autoarea vorbește de o transformare de nedefinire a subiectului la structura de adâncime, recenzenta precizează că nu e vorba de acțiune, ci de schimbări (fie dintr-o stare în alta, fie ca o continuare de stare, fie ca o progresie a stării).

În articolul *Transformational Grammar and Language Parts* (p. 460–470), din 1977, se precizează că scopul gramaticii transformaționale este limba în întregul ei, dar în practică pot fi dezvoltate teorii transformaționale parțiale ce privesc părți ale limbii (limbajele unitare de stare, acțiune, transformare și normă). Articolul *Les questions annulées par l'intonation en roumain* (p. 471–479), din 1977, este parte a unui proiect mai amplu de integrare a studiului intonației, studiului conversației și studiului actelor de limbaj. Se are în vedere respingerea întrebării nu prin acte locuționare de tip fatic sau retic, ci prin acte locuționare fonice. În textul *A VIII-a sesiune a Proiectului de analiză contrastivă a limbilor română și engleză* (p. 480–482), din 1977, sunt trecute în revistă: cadrul și scopul proiectului, comunicările centrate pe analiza contrastivă a limbii române cu alte limbi țintă decât limba engleză, tendința raportării analizei contrastive la semiotică și la pragmatica contrastivă. În *Editors' Introduction* (în colaborare cu Alexandru Rosetti; p. 483–484), din 1978, este reproducă *Introducerea* la *Current Trends in Romanian Linguistics*, volum care prezintă fapte de limbă română specialiștilor străini. În studiul *Transformational Romanian Grammar* (p. 485–525), din 1978, care conține o bibliografie bogată, sunt trecute în revistă studiile teoretice românești de sintaxă transformațională și descrierile transformaționale ale limbii române. Se constată că exemplele din studiile dedicate frazei verbale românești pot constitui punctul de plecare pentru un lexicon transformațional verbal al limbii române. În articolul *Typologie linguistique et univers du discours* (p. 526–534), din 1978, autoarea arată cum teoria

bidimensională a tipologiei lingvistice se situează la diverse niveluri care cuprind, în ordine, unități de performanță, unități de competență (pentru care structuraliștii au elaborat conceptul de *trăsătură distinctivă*), respectiv competențe (pentru care transformaționaliștii au elaborat conceptul de *universalii lingvistice*). Cum limbile naturale sunt sisteme de semne prea complicate, tipologistul trebuie să separe limbile naturale globale în limbi parțiale. Articolul *Constantin Brăiloiu et les universaux pragmatiques* (p. 535–540), din 1979, este un răspuns la întrebările formulate de Brăiloiu în studiul *La rythmique enfantine* (RE) privind extensia fenomenului. RE e un subsistem al limbajului activat în învățarea limbii pe măsură ce copilul își construiește gradual competența lingvistică. Acest subsistem se leagă de descoperirea silabei, fiind un joc locuționar universal de silabație. *L'analyse sémantiques des verbes et ses conséquences théoriques* (p. 541–552), din 1986, pe baza unui corpus excerptat din *Dicționarul limbii române moderne*, organizează clase de verbe (de stare, acțiune, transformare și normă) și încearcă să lămurească dacă aceste clase reprezintă o proprietate semantică generală sau universală a verbelor. În articolul *Les transformations textuelles* (p. 553–559), din 1994, se precizează că termenul de transformare textuală presupune trecerea de la un *text transformat* la un *text transformant*, dar și activitatea agentului care face trecerea.

Cu *Observații asupra unor elemente de stil vorbit (pe baza unei culegeri de basme din Oaș)* (p. 563–574), manuscris din 1959, începe seria referatelor, prezentărilor și manuscriselor grupate în *Anexă*. Sunt identificate elemente de limbă vorbită din *dialog* și *narațiune* (procedee de introducere și subliniere a dialogului, vorbirea directă legată sau parantezele explicative). La invitația de a adapta tastatura unui stenotip la limba română, în textul *Sténotypie pour le roumain* (p. 575–585), datat 1969, sunt prezentate propuneri de grupare a literelor și grafemelor pe taste și reguli de divizare a cuvintelor în silabe. În articolul *Gramatica vorbitorului și gramatica lingvistului* (p. 586–591), din 1971, sunt indicate valorile transformaționale ale conceptului de *gramatică* (competența vorbitorului și modelarea lingvistică). În vârsta lingvistică a copilăriei „vorbitorul în devenire” dispune de capacitatea construirii ipotezei gramaticale, ulterior această capacitate se atrofiază, iar gramatica lingvistului tinde să recreeze această capacitate. *Referat în vederea publicării lucrării Dumitru Chițoran, Elements of English Structural Semantics* (p. 592–594), din 1972, analizează modul în care sunt prezentate direcțiile principale ale reflecției semantice în lingvistica structurală engleză și americană. Recenzenta apreciază capitolul consacrat semanticii stratificaționale și statisticii semantice. În *Referat asupra tezei de doctorat cu titlul A szinesztétia a magyar impreszionista költészetben (Sinestezia în lirica impresionistă maghiară), elaborată de Péntek Erzsébet* (p. 595–596), din 1972, sunt evidențiate capitolele cu funcțiile sinesteziei și cu lexiconul termenilor sinestezici. *Referat asupra lucrării Derivarea cu sufixe în limba română contemporană, prezentată de Ileana Vincenz-Vintu ca teză pentru obținerea titlului de doctor în filologie* (p. 597–600), din 1973, vizează o lucrare de gramatică transformațională descriptivă, în care sunt de apreciat tratarea unitară a tuturor derivatelor sufixale și recuperarea sensurilor neatestate în dicționare pentru o serie de derivate. *Referat asupra lucrării Patologia vorbirii – cu referire specială la vorbirea afazicilor, prezentată de Paul Schweiger ca teză pentru obținerea titlului de doctor în filologie* (p. 601–603), din 1973, discută dezvoltarea unei teme puțin cercetate din perspectiva gramaticii transformaționale și sugerează adăugarea de mostre textuale produse de afazici pe baza cărora să fie analizate funcțiile limbajului și actele locuționare. *Referat asupra lucrării Structure and Values of the English Tenses Collocated with Time Adverbials, prezentată de asist. Mihai Zdrengea ca teză pentru obținerea titlului de doctor în filologie* (p. 604–611), din 1974, discută o lucrare de semantică descriptivă al cărei obiect îl constituie repartizarea ansamblului specificărilor temporale caracteristice unui enunț primar de limbă engleză între timpul verbal și adverbul de timp. *Domeniul tipologiei lingvistice* (p. 612–620), din 1976, pune în discuție un domeniu „urias” (ansamblul limbilor naturale) și necesitatea studiului limitat la un anumit număr de limbi. *Referat în vederea publicării lucrării Henri*

Wald, Curs de introducere în teoria limbajului și semiotică (p. 621–623), din 1976, concluzionează faptul că lucrarea este o sinteză creatoare, recenzenta semnalând că prin *arheologia semnificării și morala semnificării*, autorul deplasează atenția de la sincronie către diacronic, și de la sintactic către pragmatic.

Referat asupra lucrării Probleme de morfosintaxă a pronumelor personale în însușirea de către români a limbii franceze (Studiu contrastiv), prezentată de Rareș Marinescu ca teză pentru obținerea titlului de doctor în filologie (p. 624–627), din 1977, evidențiază un studiu prescriptiv destinat profesorilor care predau limba franceză nativilor limbii române. *Referat în vederea publicării lucrării Vorbirea în afazie de Paul Schweiger* (p. 628–630), din 1977, evaluează lucrarea cu caracter teoretic, ca fiind o sinteză „rapidă”. În *Referat asupra lucrării Stilul indirect liber la prozatorii impresioniști maghiari prezentată de Olga Murvai ca teză pentru obținerea titlului de doctor în filologie* (p. 631–633), din 1977, se subliniază faptul că, deși nu utilizează termenul *pragmatică*, autoarea urmează această cale dificilă a prezentării pragmatice a stilului indirect liber (față de prezentarea sintactică sau semantică). *Cazul experimentator* (p. 634–642), manuscris din 1978, arată că prima utilizare a termenului din titlu îi aparține lui Fillmore, fără a face parte însă din inventarul cazual inițial al gramaticii cazurilor. *Cazul experimentator* dă seama de *verbele psihologice*. În textul *Abordarea intonației în analiza contrastivă a limbilor română și engleză* (p. 643–654), manuscris din 1978, se precizează că prezentarea „optimă” a problemelor ridicate de orientarea „învățării artificiale” a intonației limbii române (engleze) de către vorbitorii nativi ai limbii engleze (române) presupune apelul la mai multe teorii. Din *rațiuni sociolingvistice și pragmatice* limba engleză dispune de numeroase lucrări consacrate descrierii științifice a intonației. În *Referat în vederea traducerii volumului Stephen Ullmann, Semantics. An Introduction to the Science of Meaning* (p. 655–657), nedatat, se precizează că la data publicării primei ediții nu existau încă anumite studii de semantică structurală și nu se vorbea despre un component semantic al modelului transformațional. Sunt evaluate rezultatele obținute în semantica descriptivă, semantica diacronică și semantica structurală. Ultimul text din volum, *Roman Jakobson* (p. 658–662), manuscris din perioada 1967–1980, constituie un scurt tablou al activității științifice a lingvistului rus.

Adunarea în volum a celor mai semnificative texte de lingvistică și poetică ale Sandei Golopenția-Eretescu, la aproximativ jumătate de secol de la apariția lor, constituie un gest de recuperare atât a gândirii lingvistice a autoarei, cât și a atmosferei în care se făcea cercetare la Institutul de lingvistică din București. Participarea intensă la grupurile de lucru, dialogul purtat mai ales între tinerii lingviști bucureșteni prin intermediul articolelor în revistele de specialitate ale timpului, după cum indică trimiterile bibliografice, sunt o mărturie clară. Lectura imediată, activă și critică a marilor titluri internaționale de gramatică și mai ales de gramatică transformațională (Chomsky, Fillmore, Bloomfield, Harris, Jakobson, Dubois), este prezentă în punctul de vedere avizat asupra diferitelor lucrări (teze de doctorat, volume spre publicare). Se remarcă printre constantele gândirii și studiilor: interesul pentru analiza faptelor lingvistice la patru niveluri sau părți de limbaj (de stare, acțiune, schimbare, normă) și permanenta preocupare de a situa cât mai potrivit gramatica transformațională față de gramatica tradițională și față de gramatica structurală. Dincolo de formalismul dificil de urmărit (mai ales în prezentarea diferitelor reguli, constrângeri etc.), gramatica transformațională capătă consistență și claritate pentru cei care nu sunt familiarizați sau care nu sunt adepții acestei gramatici. În materie de lexicologie și lexicografie se remarcă inserarea câtorva elemente, care, deși secundare, se bucură de aceeași atenție și claritate: ilustrarea bogată cu exemple a conceptelor lingvistice, preferința pentru ordinea tematică a unităților lexicale ilustrate (tipuri de predicatori, verbe românești, nume de firme), analiza sau indexarea unor corpusuri lexicale (extrase din diverse tipuri de texte, inclusiv *Dicționarul limbii române moderne* – dicționar academic integral de referință în perioada respectivă), ideea unor proiecte de dicționare (de morfeme).

Cititorul lingvist este provocat la un material proaspăt prin reeditare, la o lectură necesară, pe alocuri chiar introductivă și lămuritoare în contextul actual al tratării informatizate a textului. Sanda Golopenția-Eretescu are vocația explicației într-o manieră clară, din aproape în aproape, stăpânește și utilizează cu exactitate termenii de specialitate, atingând punctul maxim în prezentarea teoriei transformaționaliste.

Alina-Mihaela Pricop
Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași
România